

Hayat

Aydın TALAY

Divan Edebiyatı Ceddimizle Aramızda Kuvvetli Bir Köprüdür

Takriben sekiz asır evvel Anadolu'da ve Selçuklu sarayında başlayan Divan Edebiyatı asırlar boyu çevreyi, hayatı ve insanları birbirine sevdiren ve yaklaştıran birbirinden güzel örnekler vermiştir. Bugünkü nesil tarafından hakkıyla bilinmeyen ve ciddi üniversite eğitimi veren Medrese kültürü ile yoğrulan o dönemin mekteplisi Arapça ve Farsçayı bu dilin kendi alimleri derecesinde bilerek yetiştirdiği ve maddiyata da esir olmadığı için bu kültür seviyesinin mısralara yansımaları ile oluşan ve Dünya Edebiyatında mümtaz bir yeri olan Divan edebiyatı başlangıçta Ortaasya, Azerbaycan ve Anadolu çapında geniş bir alanda neşvünema bulmasına rağmen sonraki asırlarda giderek milli ve mahalli vasıflar almış ve Anadolu'ya münhasır kalmıştır.

Divan Edebiyatımızın Avrupa'nın Klasik Edebiyatı ile benzer ve ayrılan tarafları olmakla beraber en mümeyyiz vasfı his ve hayal tarafının çok kuvvetli olmasının yanında bunun peygamber kıssalarıyla zenginleştiği olmasıdır. Böylece duygu ve düşünceler çeşitli edebi sanatlar altında bir beyitte derin manaları sığdıracak şekilde planlanmış ve sarayın hemen bütün ileri gelenleri hem şiir yazmada hem bizzat şairleri layık oldukları iltifata garketmede geri kalmadıkları için ibretli nazım dilden dile ve gönülden gönüle nağmelenmiştir. Osmanlı Sarayında yapılan akademik toplantılarda divan şairlerinin ayrı bir itibara sahip olması hem hizmet coşkusu artırmış hem de bir tesbih insicamı içerisinde tabana kadar cemiyeti lif lif örmüştür. İşte başta tasavvuf olmak üzere çeşitli dallar böyle teşvik ve geliştirilmiştir. Ne yazık ki Türkçenin zenginleştirilmesi ve korunması ile bu milletin özü ve mayası olan Osmanlı'ya ayrı bir lisan gözüyle bakılmaması beklenirken bundan beş yıl önce okullardan Divan Edebiyatının kaldırılması bile maalesef gündeme geldi ama hamdolsun kadük kaldı.

Divan şiirine herbiri güçlü bir şair olarak katılan Osmanlı Pa-

dışlarında muhabbet ve ihlasın mısralarda burcu burcu dalgalandığı görülür. Hüdavendigâr namı ile bilinen Sultan I. Murad İslam'ın ihyası için Kosova sahasında şehadeti ne kadar derinden istediğini şöyle ortaya koyar:

Âb-ı rûyi Habibi Ekrem için
Kerbelâda revan olan dem için
Şebi firkatte ağlayan göz için
Rehi aşkında sürünen yüz için
Ehli İslama ol mu'înu nasir
Dest-i âdayı bizden eyle kasır
Din yolunda beni şehid eyle
Ahirette beni saîd eyle

Bilindiği gibi niyeti yerine gelerek kendisi şehid: fakat ordu muzaffer oldu. Dünyayı dize getirecek güçte ve hertürlü imkânın içinde olmasına rağmen her an mânevîyattan ayağının kayması endişesini taşıyan Sultan II. Murad Manisa'daki tekkeye çekilmeden evvel İslam'a gölge düşürebilecek dünyalığı elinin tersi ile şöyle itiyordu:

Ulemayı çok iyi tanıyan ve her an saygısını koruyan Fatih Sultan Mehmet harp meydanlarında hasmını perişan etmeden önce güçlü mısraları ile bir güzel dövüyordu. Henüz 19 yaşını bile bitirmeden emaneti teslim alarak tahta çıkan Fatih'in gençliğinden yararlanmak isteyen Karaman Bey'i bir fırsatla ayaklanınca Fatih şöyle gürlemişti:

Bizimle saltanat lâfın idermiş ol Karamanî
Huda fırsat verirse ger, kara yire karam ânî

Tebriz Hükümdarı, matematikçi ve şair Ali Kuşçu'yu sefir olarak İstanbul'a gönderme kararını alınca ilme, sanata ve değerli eserlere vurgun Fatih bu zatın bir hükümdar gibi huduttan itiba-

ren karşılanmasını ve her vilayete girişinde bin altın yol harçlığı verilmesini ferman etmişti. Adlî mahlası ile şiir yazan ve haklı olarak tarihte veli denilerek tanınan Sultan II. Bayezid bir münâcâtında şöyle der:

Hudaya hudalık sana yaraşur
Nitekim gedalık bana yaraşur
Çü sensin penâhi cihan halkının
Kamudan sana ilticâ yaraşur
Şeh oldur ki kulluğun itdi senin
Kulun olmayan şeh geda yaraşur
Şu dil kim marîz-i gamındır senin
Ana zikrin ile şifa yaraşur

46 yıl cephelerde at koşturan ve Zıgıtvar Kalesi, toplarla dövülürken artık doğrulmayan belini organla sarıp dik tutma pahasına cihaddan geri kalmayan şahsiyetiyle son nefesini at üstünde veren Kanuni Sultan Süleyman Muhibbî mahlası ile yazıyor ve kendi nefesine şöyle sesleniyordu:

Nefse hazzın ey Muhibbi vermegil hayvan sıfat
Zapt-ı nefis et ârif ol, âlemdede insanlık budur

1534-1574 yılları arasında başta kalan Kanuni'nin oğlu II. Selim, Kıbrıs Fatih'i olarak bilindiği gibi başta Selimiye olmak üzere hayırlı eserleri olan bir padişah'tır. Divan Edebiyatımızın incilerinden biri olarak kabul edilen bir beyitte aşk ve muhabbetinin derecesini dile getirirken:

Biz bülbül-i muhrik-dem-î gülzâr-ı fîrakız
Âteş kesilür geçse sâba gülşenimizden²

der. Resulü Ekrem (s.a.v.)'in kademine aşık Sultan I. Ahmed bilindiği gibi onun küçük bir modelini sorguç şeklinde yaptırmış ve üzerine de şiirinden bir kıta naksettirerek ölünceye kadar kavuşunun ön kısmında taşımıştır. Genç Osman olarak pazusu, peh-

livanlığı ve prensipleri ile tanınan Sultan II. Osman, Fârisi mahlası ile yazdığı şiirlerinden bir beyitte dünya zevki sefasında bile edebî korunması gereğine işaret eder:

Dünya evinde zevk-ü safa hõştur veli
Rûzi cezada Fârisî mes'ul değıl misin?

İçinde bulunduğu çevre ve hadiselerin etkisi unutulup haksız olarak Deli İbrahim denilen Sultan İbrahim, baki Allah'ın Yüce Resulüne (s.a.v.) muhabbetini nasıl dillendiriyor:

Biz senin sûziş-i aşkınla âteşnâkız
Yanmışız nâl olup âlâyîş-i gamdan pâkız
Korkanz dâmân-ı pâkin ola bizden muğber
Biz ki bir râh-ı mezellekte yatar berhâkız

IV. Sultan Mehmed'in oğlu olan II. Sultan Mustafa ve annesi Emetullah Gülnuş Sultan hayır eserleri ile tanındığı gibi nefis ilahileri, halen meclislerimizi şenlendirir:

Allahü rabbi lâyezal , ya vahidü ya zülcelâl
Ey padişah-ı bî zeval, yessir lena hayrel umur.

Aynı padişahın kardeşi olup kendisinden sonra tahta çıkan Sultan III. Ahmed başta meşhur Sultanahmed camii ve Kâbe üzerinde Türkiye istikametindeki altınoluk olmak üzere çok hayır eserleri bulunan şair ve hattat bir zattır. Şiirlerini Ahmedî ve Necib mahlasları ile kaleme alan Sultan III. Ahmed Efendimize aşkıni şöyle dile getirir:

Zât-ı pâk-i Mustafaya âşıkum
Can ile fahrül-veraya âşıkum
Muksim-i feyzî nevadur ol şerif
Menba-i cûd-ü atâya âşıkum

1- Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C:1 Shf:337-344

2- Hilmi Yücebaş, Şair Padişahlar